

Анатолій Заліський

ОСВІТНІЙ ОКРУГ – ШЛЯХ ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

У статті піднімається проблема забезпечення якісної освіти в умовах сільського регіону, подається досвід діяльності освітнього округу, розкриваються головні напрямки в організації роботи опорної школи.

Ключові слова: освітній округ, опорний заклад, інноваційне мислення, творчі здібності.

Сучасна освіта як провідна галузь суспільства повинна відповідати міжнародним стандартам.

У національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, стратегії розвитку національної освіти чітко визначено завдання щодо її радикальної модернізації, спрямованої «на забезпечення якості відповідно до найновіших досягнень вітчизняної і світової науки, культури, соціальної практики» (6). Якість освіти визначено національним пріоритетом і передумовою виконання положень міжнародного та національного законодавства щодо реалізації прав громадян на отримання освіти.

В указах Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» та «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» порушуються питання освітньої галузі та відмічається позитивна тенденція її розвитку. З метою подальшого реформування освіти постановою Кабінету Міністрів України №777 від 27 серпня 2010 року затверджено «Положення про освітній округ».

Сучасна психолого-педагогічна наука і практика вивчають, узагальнюють та поширюють здобутки проведених досліджень щодо розвитку системи освіти. Проблеми освіти в контексті загальноцивілізаційних викликів розглядаються вітчизняними діячами педагогічної науки В. Кременем, В. Мадзігоном, С. Ніколаєнком, В. Олійником, П. Полянським. Ними визначено, що одним із факторів забезпечення високого рівня життя є рівний доступ громадян до якісної освіти. Адже європейська інтеграція України потребує розширеної підготовки молоді, спроможної створювати і використовувати високі технології з формуванням міцних моральних засад, розширеної цивілізаційної культури, відповідальності і толерантності.

Головною метою сучасної освітньої політики Української держави, як відзначає О. Ляшенко, секретар відділення загальної середньої освіти національної АПН України, доктор педагогічних наук, є забезпечення рівного доступу до якісної освіти «усіх громадян, незалежно від майнового стану, соціального статусу, місця проживання чи інших факторів» (5).

О. Савченко, головний науковий співробітник Інституту педагогіки Національної АПН України, підкреслює, для того, щоб у реформуванні освіти прийшла «пора педагогічного реалізму», «необхідно звести мету освіти, вимоги держави і гарантії держави» (8) і розглядати їх як єдине ціле.

XXI століття – століття реформ в усіх галузях суспільного життя. В умовах інтеграції в Європейський простір відбувається загальна модернізація українського суспільства, яка безпосередньо торкається села з його фінансово-економічними та

© Заліський Анатолій Андрійович – кандидат філософських наук, начальник управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації.

демографічними проблемами. Однією з найважливіших – є збереження та модернізація шкіл із метою створення оптимальних умов для отримання дітьми повноцінної якісної освіти.

Останнім часом гострі дискусії ведуться з приводу організації повноцінного навчання саме сільських дітей. Висловлюються думки, що оптимізація мережі навчальних закладів може призвести до безповоротного зникнення значної кількості шкіл на селі. Саме такий підхід повторить ситуацію, яка виникла після закриття дитячих садочків (3). З особливою обережністю необхідно підходити до збереження шкіл у сільській місцевості (4). На даний момент в області спостерігається тенденція створення навчально-виховних комплексів.

Аналізуючи рівень надання освітніх послуг у сільських та міських школах Чернігівщини, встановлено, що можливості та потенціал навчальних закладів різні. Якість освіти залежить від ряду умов, у тому числі від стану матеріально-технічного забезпечення, рівня професійної компетентності вчителів, потенціалу учнів та інше.

Керівники загальноосвітніх шкіл максимум зусиль докладають до створення умов для гармонійного поєднання освіти, виховання, творчого і фізичного розвитку дітей, виховання конкурентоспроможного випускника, здатного до самореалізації.

«Інтеграція України у світовий простір потребує постійного вдосконалення національної системи загальної середньої освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг» (2). Керівники несуть відповідальність за якість освіти у навчальних закладах. Тому директори шкіл готові до реформування освіти на селі. З цією метою забезпечують поповнення навчальних кабінетів сучасним обладнанням, опікуються підвищенням кваліфікаційного рівня кожного педагога шляхом модернізації методичної роботи, активізації самоосвітньої діяльності вчителів і, звичайно, розвитком творчих здібностей учнів.

Поряд з цим на сучасному етапі функціонування сільських шкіл області спостерігаються кризові тенденції, зумовлені об'єктивними причинами:

- зміна в інфраструктурі села;
- демографічна ситуація на селі, що веде до різкого скорочення наповнюваності класів і, як наслідок, – призупинення діяльності чи закриття малочисельних шкіл;
- недостатнє матеріально-технічне і кадрове забезпечення сільських закладів освіти і відповідно якість надання освітніх послуг не забезпечується повною мірою.

Станом на січень 2012 року, в області налічується 490 сільських загальноосвітніх навчальних закладів. Із них I ступеня – 24 школи (230 учнів), I-II ступенів – 206 шкіл (6952 учні), I-III ступенів – 260 шкіл (23322 учні). Разом у школах області 30504 учні. За п'ять останніх років їх кількість зменшилась від 111401 до 94870.

Проте на утримання одного сільського школяра коштів виділяється майже удвічі більше, ніж у місті (за 9 місяців 2011 року – 8630,08 грн. – на селі, 4519,66 грн. – у місті).

В області збільшується кількість малочисельних шкіл. У 2011 році цей показник становив 52,2% від загальної кількості загальноосвітніх навчальних закладів. Із об'єктивних причин протягом попереднього навчального року в нашій області припинили своє функціонування 17 навчальних закладів. Загальноукраїнський показник шкіл із чисельністю до 40 учнів становить 27,6%, а по Чернігівській області – 67%. Цей факт створює проблеми, пов'язані з організацією навчально-виховного процесу, значним збільшенням вартості утримання одного учня, скороченням педагогічного навантаження вчителів, а головне – суттєво ускладнює надання якісних освітніх послуг.

Крім того, згідно з розрахунковою формулою, за якою здійснюється планування бюджетних видатків на одного учня, із збільшенням кількості шкіл з малою наповнюваністю 90% коштів спрямовується не на організацію навчального процесу, а на утримання мережі шкіл. Утримання одного учня в школі I-III ступенів (понад 100 учнів) становить 6800 грн., у школі I-II ступенів (до 40 учнів) – 15 000 грн. Скорочення чисельності учнів призводить до вивільнення приміщень, які стають додатковим тягарем для місцевого бюджету.

Не сприяє формуванню самодостатньої особистості й організація індивідуального навчання учнів у сільських школах.

Практика свідчить, що забезпечення якісної освіти учнів у сільській місцевості можливе за умови кооперування зусиль сусідніх шкіл в освітні округи. Відповідно, наказом управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації №88 від 19.02.2009 року «Про формування мережі опорних навчальних закладів освіти» в області створено 115 освітніх округів (105 – у сільській місцевості), визначено опорні навчальні заклади. Мета діяльності керівників і педагогічних колективів цих шкіл – забезпечення високого рівня освітніх послуг на основі формування ключової компетентності особистості, визначеної державними стандартами, через створення освітнього простору, навчання, розвитку та соціалізації особистості. Це можливо лише за умови координації зусиль усіх навчальних закладів – суб'єктів округу, установ культури та спорту, дошкільних та позашкільних установ, закладів охорони здоров'я, розташованих на даній території, а також упровадження в навчально-виховний процес сучасних навчальних та виховних технологій.

Директор школи – ключова фігура у закладі освіти. «Тільки особистість керівника загальноосвітнього навчального закладу з інноваційним способом мислення... створить умови для конкурентоспроможних переваг на вітчизняному та світовому ринку освітніх послуг» (1). Районні методичні кабінети, науково-методичні центри, обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського працюють над підвищенням професійного рівня керівників опорних шкіл. Для директорів організовано роботу постійно діючого семінару-практикуму, проведено курси підвищення кваліфікації з проблем «Опорна школа – центр освітнього округу», «Організація профільного навчання в опорній школі» з практичними заняттями на базі кращих опорних закладів області.

З метою виявлення, підтримки творчо працюючих директорів шкіл, педагогічних колективів, поширення їх здобутків щодо створення умов для здобуття громадянами якісної загальної середньої освіти, впровадження допрофільної підготовки і профільного навчання, забезпечення всебічного розвитку особистості проведено обласний конкурс на кращу модель опорного навчального закладу шкільного освітнього округу. Змістовні матеріали переможців та лауреатів конкурсу розкрили якісний склад педагогічних колективів, досвід організації навчально-виховного процесу на базі опорної школи, співпрацю з дочірніми навчальними закладами шляхом проведення засідань ради освітнього округу, педагогічних рад, учнівських та вчительських конкурсів, діяльність учнівського самоврядування та інше.

Управлінням освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації, Чернігівським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського у 2004 році проводилась експериментальна робота щодо апробації Примірною положення про шкільний освітній округ у Ріпкинському районі. Це один із найбільших районів області за площею та кількістю загальноосвітніх шкіл. У ході експерименту були виявлені переваги освітнього округу щодо забезпечення рівного доступу учнів до якісної освіти та проблеми, що виникали в процесі практичної роботи.

Які труднощі переживає опорна школа сьогодні?

По-перше, організація багатопрофільного навчання і професійної підготовки в опорному закладі здійснюється шляхом збільшення кількості годин за рахунок варіативної частини дочірніх шкіл (де відповідно зменшується педагогічне навантаження вчителів). Тому перерозподіл годин проходить складно. Проте у Ріпкинській загальноосвітній школі I-III ступенів №2 за рахунок суб'єктів округу акумульовано 76 годин, які використовуються для організації роботи міжшкільних факультативів, курсів за вибором, гуртків, консультативних пунктів, де працюють висококваліфіковані спеціалісти. Зрозуміло, що за таких умов можна забезпечити розвиток здібних та обдарованих дітей. Про якість освіти таких опорних закладів свідчать результати участі учнів у олімпіадах, учителів – у конкурсах.

Але не в усіх освітніх округах є така практика використання годин. Тому частина опорних шкіл є однопрофільними.

Особливою проблемою, що потребує першочергового вирішення, є застаріла мате-

ріально-технічна база. Водночас упровадження нового змісту, структури, технологій навчання вимагає використання педагогами сучасних інформаційно-комунікативних технологій як у навчально-виховному процесі, так і в управлінській діяльності. Значну допомогу щодо забезпечення опорних навчальних закладів комп'ютерами нового покоління, сучасним мультимедійним обладнанням, швидкісним Інтернетом надають очільники обласної державної адміністрації та обласної ради. Педколективи опорних закладів покладають великі надії на обласну програму щодо забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів ліцензійними електронними засобами навчального призначення та мультимедійним обладнанням на 2011 - 2016 роки.

Сучасна техніка, зрозуміло, не замінить учителя, але є хорошим додатком у наданні послуг високого рівня.

За підтримки обласної державної адміністрації реалізується програма «Шкільний автобус». У керівників шкіл викликають занепокоєння стан сільських доріг, забезпечення паливом та ремонт автотранспортних засобів, відсутність посади механіка у кожному відділі (управлінні) освіти.

Опорні школи сільських регіонів потребують і молодих кадрів. Випускники сільських шкіл охоче йдуть на навчання до педагогічних вищих навчальних закладів. Але чи повернуться вони в сільську школу? Молоду людину цікавить насамперед рівень заробітної плати, наявність елементарних соціальних і побутових умов праці та проживання. Як свідчить практика, молодий спеціаліст тільки тоді залишиться на селі, якщо буде мати власне житло. Тому, щоб зберегти сільську школу, треба невідкладно розпочинати з відродження села та його інфраструктури. І вирішити цю проблему без участі органів державного та місцевого самоврядування практично неможливо.

Голови обласної державної адміністрації та обласної ради опікуються проблемами освіти в регіоні, організацією діяльності шкільних освітніх округів. Так, проведено виїзне спільне засідання громадської гуманітарної ради при голові облдержадміністрації та колегії управління освіти і науки облдержадміністрації на базі Менського району. У рамках виїзного спільного засідання учасники відвідали Березнянську спеціальну загальноосвітню школу-інтернат I-II ступенів та ресурсний центр шкільних освітніх округів – Степанівський міжшкільний навчально-виробничий комбінат. У цьому закладі учні опановують професії секретаря керівника, оператора комп'ютерного набору, швачки, водія автотранспортних засобів (категорії «А», «В», «С»), тракториста-машиніста сільськогосподарського виробництва, бухгалтера, касира, робітника з євроремонту.

За рішенням цього засідання в області буде продовжуватись робота у напрямках зміцнення зв'язків співпраці між опорними навчальними закладами та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення рівного доступу дітей відповідного віку до якісної дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, професійного навчання, покращення забезпечення опорних навчальних закладів сучасними кабінетами та навчальним обладнанням; укомплектування висококваліфікованими педагогічними кадрами; розвитку учнівського самоврядування суб'єктів округу; широкого залучення його до вирішення питань організації навчально-виховного процесу; розвитку громадянської активності; організації здорового способу життя учнівської молоді.

Як зазначає О. Пометун, реальне створення нової старшої школи як профільної (а іншого варіанту немає!) повинно ґрунтуватися на серйозних якісних змінах як у підготовці кадрів, так і під час підбору методів та форм організації навчально-виховного процесу (7).

Таким чином, в області визначено основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти щодо створення умов для розвитку кожної особистості. Досвід підтверджує правильність вибраного шляху. Підвищення рівня і доступності якісної освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку економіки, сучасних потреб суспільства і кожного громадянина Української держави можливе тільки через створення освітніх округів та забезпечення їх діяльності.

1. Даниленко Л. Проблеми ситуативного лідерства в управлінській діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – №3. – С. 82.
2. Даниленко Л. Школа майбутнього як інноваційний ЗНЗ // Директор школи. – 2011. – №4. – С.1.
3. Дейкун Д. Проблеми доступу сільських дітей до освіти // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – №4. – С. 41 – 44.
4. Кремень В. Філософія людино центризму – шлях змін і розвитку // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – 4. – С.33 – 34.
5. Ляшенко О. Українська школа на шляху до якісної освіти // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – №4. – С.60.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2011. – №29 (18 липня).
7. Пометун О. Старша школа: проблеми формування змісту та організації навчальної діяльності учнів // Рідна школа. – 2011. – №6. – С.3-7.
8. Савченко О. Пора педагогічного реалізму // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – №2 – С.10.

В статтє пoднимаеться пpоблема oбеспечення кaчественнoгo oбразoвання в уoслoвиях сeльскoгo рeгиoна, aнaлизируеться oпыт рaбoты oбразoвaтeльнoгo oкpугa, рaскрывaються глaвныe нaпpaвлeния в oргaнизaции рaбoты oпoрнoй шкoлы.

Ключевые слова: oбразoвaтeльный oкpуг, oпoрнoe учрeждeниe, иннoвaциoннoe мышлeниe, твoрчeские спoсoбнoсти.

The article raises the problem of providing quality education in rural areas, examines the experience of the educational district and reveals the main trends in the organization of the support of the school.

Key words: Educational district, foot facility, innovative thinking, creativity.

